

הפסל לספרות ולאמנות

צדדברים ו.המליץ"

(75 שנים למות הארון)

מאת צמח צמריון

זכר היטב רברים מן העבר תחוק, והתענג בספרו אותם בחברת בני אדם. תכונותיו אלו נרמזו לט"ו סוכים בינו לבין אנשים שונים, עוזריו בעריכת העיון — כמו יל"ג, אי"ש פרידברג, לילינבלום ואחרים — עובדו והוא התקף סכל עבר, עד כמה נעדר היה חוש הבחנה יעיד הפרש הבא: ב" גיליון האלף של "המליץ" (גיל 103 משנת 1884) הוא פירסם פליטון ספרי עטו של מנדלי בשם "אלוף שר האלף", בלי שירוש, שהפליטון מכון נגדו עצמה. דבר שהעמידו במצב לא נעים ואף מנהר.

עם כל זה היה צדדברים בעל להט עיתונאי והגיב על כל חפעה העונה בעולם היהודי. ומחוצה לו, ללא ערעור תעמוד וכוהו כמקים מפעלים עיתונאיים. תחילה צייד את "המליץ" גם בתוספת ברגר" גית באותיות עבריות; מאז אוק" טובר 1862 והפיצה לתוספת זו ב" יידיש בשם "קול טכשר" והפכה בשנים 1869—1872 לשבועון ע"ב מאי וכן הוציא לאור ביידיש את ה"יידישע פאָלקסלאַט" בשנים 1881—1887. משום כך יש הרואים בצדדברים את יוצר העיתונות היהודית המודרנית בעברית וביידיש. כן הקים צדדברים עיתון גית יהודית ברוסית. ממזן לזמן הוציא גם לאור גוסטפות מיוחדות ל"המליץ" בעברית. שעסקו בע"ב ייני ספרות ומדע: "קוהלת" (1881), "מנדגות" (1883), "מליץ אחד מני אלף" (1884) לרגל גיליון ה' אלף של העיתון. "לקט מאמרים" (1889) ה"ארבעה מאמרים" (1893), כן מן הראוי להזכיר את הירחון בעברית, שהוא הקים לקיים ב" סטרסבורג בתקמ"ו (1885/86). אך גם מפעלו העיתונאי העיקרי נש" אל, כמונן, "המליץ", העיתון ש" האריך ימים במשך עשרות שנים. הודות למיזנו וליוזמתו של צדד" ביום נשאר "המליץ" בחיים. על אף שזאלץ לא אחת לתסיק חופ" עמו לתקופות שבין המישה חד" שים לחמש שנים, אם בגלל קשיים כספיים ואם בגלל איסור השלטון גות. הודות לצדדברים עמד "המ" ל"ץ" בהצלחה בהתחרו כעיתון ו"י עם "היום" והאריך ימים. על אף הגרענות הכספיים, גם לאחר היעלמו של "היום", צדד" מיום נפטר בשנת 1893, אך "המ" ל"ץ" המשיך להתקיים למעלה מעשור אחרי מותו בעריכת ליאון רבינוביץ, עוזרו האחרון של צדד" ביום, הודע בכינויו "איש יהודי", תוך שמירה על בתכונתו, מסגרתו, דמותו וכינונו של העיתון.

רבינוביץ היה עוזרו האחרון של אדם, אך היו לו במערכת עוזרים טובים גם בתקופות קודמות, כמו לילינבלום, יל"ג, פרידברג ומשה פרוזור. ב"המליץ" פ"סמו מדבריי" הם אחר הבמ, מנדלי, שפ"ר, כריי" טן, קובנר, פאסירנה ואחרים. ה" דות ל"המליץ" נתפרסמו רבים סבן המושכים בעט סופרים ב" תקופה הריאליסטית של ספרותנו החדשה. אולם ל"המליץ" ולאָרו נתגלגלה גם זכות גוספת: העיתון סייע רבות להשרשתו של רעיון חיבת ציון בעט, וארו הוא שהשיג את הליגאליזצציה של תנועה חי" בת ציון ברוסית, לאחר-השע שנות מאמצים.

לצדדברים היו מהלכים בחוגי השלטונות מרוסיים והוא ניצל לא אחת קשריו לשם הגנה על אחיו בני"עמו והפריך גוירות ועלילותיהם. הודות לקשריו אלה לא התמידה הצנזורה הצארית עם "המליץ", וסופרים רבים העדיפו לפרסם דבריהם מעל רסיה. לבל ייפגעו עלידי הצנזורה. בזכות קשריו אלה תרם צדדברים תרו" טחו הגדולה לתנועת חיבת ציון, כשהשליג בשנת 1890 את אי"שור השלטונות לקיום הועד האודסא של הובבי ציון, היא, ההכרה לחמיכת בני ישראל עובדי אדמה ובעלי מלאכה בסוריה ובפלשתי" נה". בשינוי הכיוון של "המליץ" — אשר הוקם מלכתחילה כעתון "משכילי" ו"מליץ בין עם יש"ר רון והממשלה" — לסובת חיבת ציון יש לארו חלק נכבד. הוא שפירסם בעתונו סאו, הסופות בנגב" את דבריהם של ראשי חיבת ציון והוא עצמו גריתם בעול המאבק למען התניעה ותקף סתנגדיה, ובתוסכ, למשל, גם את דיוטנוכ בשורת מאמרו, "הלנו אתה או לצרינו ז" ("המליץ", 1884, גל' 9—14).

כזה היה צדדברים האיש — טוב לב, טכנים אורהים ונכין לעזרת הזונה. אכן, על חולשותיו מצביעים קאמינר ובריינין, פריד" ברג וקלוזנר, מרדכי בן הלל הכהן ורייזן, לחובר וסלאכי, שאנו וקרסל ובקרוהו קשות קובנר ופרישמן, אילה רבים, ובי" הוכם מבין מבקריו, גם מצביעים על החיוב שבדמותו, על כוונותיו הטובות, על נאמנותו לאמת שבי" לבו, על כי לא נטיג מפני איש במאבקו למען עקרונותיו וכו', במגעיו עם בני אדם ידע צדדברים וב לסלוח ואף להתעלות: אך כבוד "המליץ" היה יקר לו מכל, ביקורתו של קובנר, למשל, עליו ועל אישיותו פגעה בו פחות מאשר פגיעתו של זה ב"המליץ", יליד רוחו ונסע נעמניו; ובשעה שנתכבד במברקים ובמכתבי" ברכה רבים לרגל השגתו אה הליגאליזצציה של הועד האודסאי והוא נתקבל בכבוד רב כמורם מעם באסיפה הכללית הראשונה של חובבי ציון באודסה, לא ביקש דבר לעצמו, כי אם קר זאת שיתמכו ב"המליץ", שיגדילו מספר מיניו של "המליץ" ושי" סופרי היצת ציון ישתתפו ב" "המליץ".

...כי יומים ההם לא ידעה העתונות העבריה עסקי הכנסה, כך היה אז גם "המליץ" עתון אידיאי ולא מסחרי, עתון מתנדב לערכים ולא סנסאציוני, עתון לוחם למען רעיון ולא עתון הוירד יותר מדי אל הקורא, עתון נאמן לאמת שלו ולא עתון מסתגל לכל רוח נושבת, כך גם ביקש צדד" ביום על "המליץ" ולמען "המליץ" — כי הודתה האיש עם מפעלו, ושל דרכת הרעיונית של העורך והמליץ חד נום.

למחרת איסרו חג של סוכות תרכ"א (1860) ראה ארו באודסה העתון העיברי הראשון ברוסית בשם "המליץ", כעבור 11 שנים העתיק העיתון מקומו לסטרסבורג ושם הופיע עד שפסק מלהתקיים בשנת 1904. תחילתו של "המליץ" כשבועון. בשנת 1882 החל להר" פיע פעמיים בשבוע ובשנת 1886 הפך לעיתון יומי במתחרה לע"י תון היום הראשון בעברית, לי "היום" של קאנסור, אשר החל להופיע בראשיתה של אותה שנה. באודסה היו ל"המליץ" 1200 מגי" יום, בפטרסבורג כאלפיים ובימינו הוטבים ביותר הניע ל"2500 מגי" יום.

סייסדו, מציאו לאור ועורכו של "המליץ" היה אלכסנדר צדד" ביום, הודע בכינויו "ארו" ואשר בסוף אלול תשכ"ח מלאו 75 שנים לפטירתו (ליד שמו פורסם בעיתון גם שם חתנו, ד"ר אהרון יצחק גולדנבלום, אך זה לא טיפל לי" מעשה ב"המליץ"). צדדברים היה איש העם ולא הצטיין בהשכלה רחבה; אף שדיבר כמה לשונות לא שלט בהן כהלכה וגם לא ב" עברית, בכל זאת נהג בעיתון כי יוצר בחומר ועשה בכתבי יד, עגשלהו אליו, ככתוך שלו, כי אילו היה ספרא רבא, תמופות קרה, שמאמרים קיבלו מוכן שונה מכפי שנתכוונו בעליהם, ואפילו היו המתכבים בעלי דעות עצמאיות משלהם, גוסף על כך נהג צדד" ביום ללוות את מאמרי הכותבים בהערות ארוכות ולא ענייניות ("הערות סמו"ל"), בהן היה מחלל את עצמו חוך עשיית השבונות; עם מתנגדיו, כך אירע, שצדדברים גנו מאמרים בעלי הש"בות, או שפירסמם בצורת משו"בסת, ואילו רברים סחרי השיכור, וא הביא במלואם — הכל בהתאם ליחס האישי אל הכותב, אשר קבע ב" עינו יותר מאשר הכתוב, הוא בהן כמנה עבודה כביר, אך היה בעל זכרון חלש בענייני יום"יום;